

De morbo et valetudine

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐκ τοῦ περὶ νόσου καὶ ὑγείας λόγου, οὗ ἡ ἀρχή· Τὰ γράμματα τῆς σῆς εὐλαβείας ἡμῖν ἀπεδόθη.

Ὁ περὶ τῆς ὑγείας τῶν ἀνθρώπων λόγος οὐχ ἀπλῶς ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς σημαίνεται, ἀλλὰ καὶ διπλῆ τις ἢ περὶ ταύτης διάνοια τυγχάνει οὔσα. τῶν γὰρ ἀνθρώπων ἐκ δύο τὴν ὑπόστασιν ἐχόντων καὶ κατὰ τὸν μακαριώτατον ἀπόστολον διπλῆν ἐχόντων ἡμῶν τὴν σημασίαν ἔκ τε τοῦ ἔσω καὶ τοῦ ἔξω ἀνθρώπου (λέγει γὰρ ἐν μὲν τῇ πρὸς Κορινθίους β' ἐπιστολῇ· «Εἰ καὶ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθεῖ ρεται, ἀλλ' ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται», ἐν δὲ τῇ πρὸς Ἐφεσίους· «Τούτου χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν πατέρα, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται, ἵνα δῶ ὑμῖν κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ δυνάμει κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, κατοικῆσαι τὸν Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν»), ἀνάγκη μὴ ἀπλῆν, ἀλλὰ διπλῆν εἶναι καὶ τὴν περὶ τούτων διάνοιαν. καὶ ὅποια περὶ τοῦ ἔξω τὸν σωματικὸν ἄρτον ἔχει πρὸς τροφήν ὁ ἄνθρωπος, οὕτω καὶ κατὰ τὸν ἔνδον ἔχει τὸν κατάλ ληλον τὴν ἰδίαν, περὶ ἧς ὁ Παῦλος ἔλεγεν· «Ἐντρεφόμενοι τοῖς λόγοις τῆς ἀληθείας». ἥτις τροφή ἀρχὴν ἔχει παρὰ τοῦ κυρίου λέγοντος· «Ἐγὼ εἶμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς καὶ ζωὴν διδούς τοῖς ἀνθρώποις». πάλιν τε ὡσπερ ἔξωθεν πρὸς τὸ πίνειν ἔχει ποταμούς καὶ κρήνας καὶ πηγὰς, οὕτως ἔνδοθεν ἔχει τὸ πνεῦμα, ὃ δίδεται τοῖς πιστεύουσιν καὶ «γίνεται πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον». καὶ εἰς μὲν τὸ περιπατεῖν ἐπὶ γῆς ἔχει τοὺς σωματικούς πόδας, 6 τῆς δὲ εἰς οὐρανοὺς χάριν ἀναβάσεως ἔχει τοὺς πόδας, οὓς ὁ Παῦλος εἶχεν λέγων οὕτως· «Τρέχω ὡς οὐκ ἀδήλως», περὶ ὧν καὶ ἡμῖν προσέταττεν, ὥστε «ὑποδεδεμένους ἔχειν» τούτους «τοὺς πόδας ἐν ἐτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου». καὶ μὴν καὶ χεῖρας σωματικῆς ἔνεκεν ἀφῆς ἔχει, ἔχει δὲ ἔνδον, ὥστε καὶ τοῦ λόγου ἄπτεσθαι, οἷας εἶχον οἱ μαθηταὶ λέγοντες· «Ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς». λόγου δὲ ἄσωμάτου ὄντος, ἀνάγκη καὶ τὰς ἀπτομένας αὐτοῦ χεῖρας ἄσωμάτους εἶναι. Ἀμφότεροι δὲ οὗτοι εἰς εἰσιν ὁ ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς ἐξ ἀρχῆς οὕτω παρὰ θεοῦ γενόμενος ἄνθρωπος. μία δὲ τούτων ἐστὶ κατὰ χάριν τοῦ πεπονηκότος ἢ φυσικῆ σύστασις, ὥστε καὶ τῆς ἐκατέρου πράξεως ἐν εἶναι τὸ τέλος καὶ κοινῇ τὸν αὐτὸν ἔπαινον ἢ τὸν ψόγον ἔχειν. καὶ γὰρ κἂν θανάτῳ διαιρεθῶσιν, πάλιν ἑαυτοὺς ἀπολήψονται, καὶ συν αφθέντες πάλιν εἰσιν εἰς καὶ λοιπὸν ἀδιαιρέτως μένουσιν. ἀναστάντων γὰρ ἡμῶν θάνατος οὐκέτι κυριεύσει. καὶ ὅλως, ἵνα μὴ τὸ καθέκαστον ἐκτιθέμενος ἐν φανεροῖς ἐνδιατρίβω, εἰδέναι χρή, ὡς τὸ μὲν σῶμα ἐκ μελῶν συνέστηκεν, ὃ δὲ ἔνδον ἐκ σωματικῶν μὲν οὐ συνέστηκεν, κατὰ δὲ τὰς πράξεις τῶν μελῶν καὶ τὴν σημασίαν ἔχει. καὶ πόδες μὲν εἰσιν ἢ εἰς ἀρετὴν τῆς ψυχῆς προκοπή, χεῖρες δὲ ἢ τῶν ἐπιλογισμῶν ἀκρί βεια, καὶ ὀφθαλμὸς μὲν ὁ διορατικὸς νοῦς, γλῶσσα δὲ αὐτὴ ἢ τῶν νοημάτων διάκρισις. καὶ μὴν καὶ γαστέρα λέγεται ἔχειν, ἵνα τὸ γεννη τικὸν τῆς διανοίας αὐτῆς δηλωθῇ, καθάπερ γέγραπται· «Ἀπὸ τοῦ φόβου σου ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας, ὃ ἐποιήσαμεν ἐπὶ τῆς γῆς». οὕτως καὶ κοιμᾶσθαι λέγεται καὶ τότε καθεύδειν, ὅτε μηδὲν ἐνεργεῖ. πρὸς ὃ γὰρ ἡσυχάζει, καὶ τὴν σχολὴν ἔχει. πρὸς τοῦτο καὶ τὸν ὕπνον αὐτὴν ἔχειν φασί. ὅτε γὰρ ἀπὸ τῶν φαύλων ἡρεμεῖ, τότε λέγεται αὐτῇ· «Ἐὰν καθεύδης, ἡδέως ὑπνώ σεις, καὶ οὐ φοβηθήσῃ πτόησιν ἐπερχομένην». τοῦ δὲ σωτήρος ἢ χάρις αὕτη λέγοντος· «Καθεύδετε τὸ λοιπόν», μηκέτι φοβεῖσθε. ἢ

δὲ πρὸς τὴν ἀρετὴν αὐτῆς ἀεργία καὶ ἀμέλεια τοιοῦτος ὕπνος ἐστίν, οἷον αἰτιᾶται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγον· «Ἐνύσταξαν πάντες οἱ ἐπιβεβηκότες ἵπποις», καὶ πάλιν· «Ἦπνωσαν ὕπνον αὐτῶν καὶ οὐχ εὔρον οὐδέν». ὅθεν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ θέλων τὸν νοῦν ἡμῶν μὴ ἀμελεῖν περὶ τὴν ἀρετὴν, παρήγγειλεν· «Γρηγορεῖτε» καὶ «ἀγρυπνεῖτε», καθὰ καὶ ἐν παροιμίαις συμβουλεύει· «Μὴ δῶς ὕπνον σοῖς ὄμμασιν μηδὲ ἐπινυστάξης σοῖς βλεφάροις, ἵνα σῶζη ὡσπερ δορκὰς ἐκ βρόχων καὶ ὡσπερ ὄρνεον ἐκ παγίδος», εἰ καὶ ταῦτα μὴ νοήσαντές τινες τῶν ἀπὸ τῶν αἰρέσεων ὡς ἀληθῶς νοῦν οὐκ ἔχοντες παρεκδέχονται τὰ πνευματικῶς γραφέντα καὶ περὶ μὲν τὸν σωματικὸν ὕπνον ὑποκρινόμενοι μὴ καθεύδειν καὶ ὑποκλέπτοντες τῇ ἀνάγκῃ τὴν χρῆσιν, οὐκ εἰδότες, ὅτι πρὸς ὀλίγον γρηγοροῦντες καθεύδουσι τὸ ὅλον τῇ διανοίᾳ καὶ φοβούμενοι τὸν ὕπνον τὸν σωματικὸν ἐκπίπτουσι τῆς κατὰ ψυχὴν γρηγορήσεως, ἣν ὁ ἅγιος καίπερ κοιμώμενος τῷ σώματι εἶχεν λέγων· «Ἐγὼ καθεύδω καὶ ἡ καρδία μου ἀγρυπνεῖ. «τῶν γὰρ ἁγίων ὁ ὕπνος πρὸς τὰ κρείττονα τὴν θεωρίαν ἔχει, καὶ τοῦ σώματος τούτων ἐπὶ γῆς ἡσυχάζοντος ὁ νοῦς τὰ ἔξω τῶν τόπων διέρχεται καὶ ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνίπταται. Ἐλισαῖος γὰρ ὁ μέγας προφήτης ἐν τῷ ὄρει σωματικῶς καθήμενος ἠκολούθει τῷ Γιεζὶ κατὰ τὸν νοῦν, καὶ Δανιὴλ ὁ ἅγιος τῷ σώματι κοιμώμενος ἐγρηγόρει τῷ νῶ βλέπων τὰς μεγάλας καὶ θείας ὁράσεις ἐκείνας. Οὕτω δὴ οὖν διπλοῦ δειχθέντος τοῦ περὶ τῶν ἀνθρώπων λόγου διπλῆν ἀνάγκη καὶ τὴν περὶ τῆς ὑγείας αὐτῶν διάνοιαν εἶναι. καὶ γὰρ καὶ ψυχῆς ἐστὶν ὑγεία, καὶ σώματός ἐστιν ὑγεία. καὶ οἱ μὲν μόνον τὴν ψυχὴν νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουσι τῷ σώματι, οἱ δὲ ἔμπαλιν τὸ μὲν σῶμα νοσοῦσι, τὴν δὲ ψυχὴν ὑγιαίνουσιν, τινὲς δὲ κατ' ἀμφοτέρωθεν τὴν νόσον ἔχουσιν καὶ οὔτε τῷ σώματι οὔτε τῇ ψυχῇ ἔρρωνται. συμπάσχουσι δὲ πάλιν ἀλλήλοις οἱ δύο εἰς ἄνθρωπος ὄντες, ἐπεὶ καὶ μίαν ἔχουσι τὴν ἐκ τῆς ὑγείας ἀλυπίαν ἢ τὴν ἐκ τῆς νόσου βάσανον. }Καὶ πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν} Ὡσπερ ἢ τοῦ σώματος κατασκευὴ ἀρμοζούσας ἑαυτῇ τὰς πέντε αἰσθήσεις ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ κέκτηται, οὕτω καὶ ἡ νοερά τῆς ψυχῆς οὐσία ἐν ταῖς πέντε αἰσθήσεσιν πᾶσαν τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν διαπορεύεται. καὶ τῆς μὲν ὁράσεως αὐτῆς σύμβολον οἱ ὀφθαλμοί, ὡς ὁ ἅγιος ἔφη Δαβίδ· «Οἱ ὀφθαλμοί μου διαπαντὸς πρὸς τὸν κύριον». τῆς δὲ ἀκοῆς· «Προσέθηκέν μοι ὠτίον ἀκούειν», καὶ ὁ κύριος· «Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω». τῆς δὲ ὀσφρήσεως· «Εἰς ὀσμήν μύρων σου δραμούμεθα». τῆς δὲ γεύσεως· «Γεύσασθε καὶ ἴδετε, ὅτι χρῆστος ὁ κύριος». καί· «Τὸ στόμα μου ἤνοιξα καὶ εἴλकुσα πνεῦμα». καί· «Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις». τῆς ἀφῆς· «Ὁ ἔθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς». Ἔστι τις μετὰ ταύτας καὶ ἑτέρα ἔκτη αἴσθησις, καθ' ἣν τῶν ἀναφῶν ἐφαπτόμεθα οἱ ἐφάπτεσθαι δυνάμενοι, περὶ ἧς εἶπεν Σολομῶν. καὶ θείαν αἴσθησιν εὐρήσεις, ἣτις καὶ ἐν κατανώξει καρδίας πολλάκις πέφυκεν γίνεσθαι.